

Animal welfare, etológia és tartástechnológia



Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 4

Issue 2

Különszám

Gödöllő
2008



JUHÁSZATOK TARTÁSTECHNOLÓGIÁJÁNAK KORSZERŰSÍTÉSE, A VÁGÓBÁRÁNY-ELŐÁLLÍTÁS TECHNOLÓGIÁJA

Munkácsi László

SZTE, Mezőgazdasági Kar, 6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 15.

mun12797@ella.hu

Összefoglalás

A tartástechnológia korszerűsítése érdekében a Szerző hazai merinó juhok épületnélküli szabadtartásával 1979 óta folytatott kísérletsorozatot és üzemi megfigyeléseket. Az ezekből származó fontosabb következtetések a következők:

- Magyarországon elsősorban nem a téli hideg, hanem a nyári meleg ellen kell védekezni. Ilyenkor nélkülözhetetlen az árnyékos pihenőhelyek biztosítása.
- A szabadtartásban nagy előnnyel rendelkeznek azok a fajták, amelyek csülökszaruja szürke vagy fekete, mert ennek révén nagyfokú védettséget élveznek a különböző lábvég megbetegedés (panaritium) ellen.
- A szabadtartás minden fázisára kiterjedő önkiszolgálás, a természetes viselkedésmódok nagymérvű kiteljesedését teszi lehetővé, amely jelentős élőmunka megtakarítást eredményez.
- A kerítéssel határolt legelőszakaszt az állatok naponta többször is felkeresik. Jóllakás után, hogy szomjukat oltsák, abrakot, nyalósót fogyasszanak, nyáron árnyékos helyen megpihenjenek, a szálláshelyre mindig visszavonulnak. Ez előnyös, mert lehetőséget teremt az állatok éjszakai védelmére.
- A szabadtartásban évenkénti egyszeri elletéssel, az optimális vemhesítési idő november 15-től december 31-ig tart. A vágóbárányokat eladásig, a tenyésztésre kiválasztott jerke és kosbárányokat pedig szeptemberi választásig szoptatni érdemes.
- A Füzes Farm Kft. a texel törzstenyészetében, a kísérleti tapasztalatokat hasznosítva, az állomány valamennyi korcsoportját szabadtartásban gondozzák. A kevés élőmunkával és költséggel előállított, kiváló minőségű végterméket állítanak elő, amely egyúttal kielégíti a biotermékekkel szemben támasztott követelményeket is.

Kulcsszavak: tartástechnológia korszerűsítése, vágóbárány-előállítás, juhászat

Up-to-date keeping technologies in sheep farm

Abstract

In order to modernize the keeping technology the author has been doing a series of experiments into the open air keeping of Merino sheep and also farm monitoring since 1979. The most significant conclusions he reached are the following:

- In Hungary principally it is not the winter cold, but the summer warmth we need to protect the sheep from. Then it is necessary to provide shaded resting-places.
- In open air keeping those kinds have great benefit, which have grey or black foot horn, since they enjoy intense immunity against the different foot diseases (panaritium).
- The self-service in all phases of open air keeping enables the expansion of natural behavioural patterns, which results in saving considerable human labour.
- The animals visit the pasture section bordered with the fence repeatedly during the day. After they are full, they always withdraw to their shed to drink, have some fodder, lick salt and rest in a shaded place in summer. This is beneficial because it makes an opportunity for the night protection of the animals.
- In open air keeping technology, with one calving, the optimal breeding time lasts from 15 November to 30 December. The slaughter lambs should suck until they are sold, while the young ewes and rams selected for breeding should be weaned in September.



- In the breeding stock of Füzes Farm Ltd., on the basis of the research experiences, all age groups of the stock are kept in open air. With little human labour and with low costs, they produce high quality end-products, which also meet the requirements of being organic products.

Keywords: modernization of keeping technology, slaughter lambs, sheep husbandry

Irodalmi áttekintés

A juh az egyetlen gazdasági haszonállat Magyarországon, néhány elszigetelt, egyedi esettől eltekintve, nem esett át a tartástechnológiai rendszerváltáson. A hazai juhtenyésztés, az igényes európai piacokon, elvesztette korábbi versenyképességét és jelen állapotában való fenntarthatóságát, mert sem mennyiségben sem minőségben nem képes a követelményeknek megfelelni. Az ágazat helyzetének javítása érdekében 1979-ben kezdtem el a juhtartás fejlesztését szolgáló kutatás sorozatot. A szarvasmarha tartástechnológiai váltás előkészítésben szerzett saját kísérleti tapasztalataimat kívántam a juhászatok korszerűsítésénél is hasznosítani. Ezek közül két bevált elv alkalmazását tartottam követendőnek:

A termeléstéchnológiai korszerűsítés komplex folyamat, amely magában foglalja a termelés valamennyi környezeti tényezőjét és az ilyen feltételek között eredményesen termelő állatfajtát illetve típust is. A sok tényező optimális összhangjának a megteremtése bonyolult és időigényes feladat. Erre utal az a követelmény is, hogy az állatok is csak olyan tartástechnológiában minősíthetők eredményesen, amilyenben majd utódaikat tartani fogják. A fajtaváltás tehát önmagában nem járható út, mivel csak átmeneti megoldást eredményez.

Az új termelési környezet komplett telep formájában jelenik meg, amelynek nemcsak műszaki (építési, gépesítési) tartalma, hanem annak szakszerű és gazdaságos üzemeltetése is a kutatás feladata, beleértve az abban termelő állat típusát, annak tenyésztéstechnikai folyamatát, takarmányozását, állategészségügyi ellátását, a munkák szervezését, az állatok gondozását egészen az értékesítésig (Munkácsi és Patkós, 2007).

Anyag és módszer

A kutatás célja volt olyan szabadtartásos, komplex teleprendszer kimunkálása, amelyben betelepített juhokat természetszerűen tartják, takarmányozásuk önkiszolgáló, legelőre alapozott, a lehető legkevesebb abrakfelhasználással, minimális beruházásigénnyel és élőmunka felhasználásával, a piac által igényelt minőségben, olcsón állítják elő a végterméket, a vágóbáránnyt.



A kutatás módszerére a fokozatosság volt a jellemző. Először a teljes épületnélküli szabadtartásba helyeztem a kísérletbe vont állatokat, annak érdekében, hogy semmilyen mesterséges akadály ne befolyásolja az állatok természetes viselkedését és annak megismerését. Majd az eredmény birtokában léptem tovább a tapasztalatok ellenőrzése érdekében, vagy a fejlesztési programom következő fokozatába.

A hazai juhászatok helyzetének rövid jellemzése

A juhtenyésztés nemzetgazdasági jelentősége ismert. Termékeire, elsősorban a vágójuhra, jelentős igény van, mivel az Európai Unió önellátottsága több év átlagában a 80%-ot alig haladja meg. A termelésfejlesztés takarmányozási feltételei kedvezőek. Ennek ellenére a hazai juhtenyésztésben az elmúlt két évtizedben kedvezőtlen tendenciák tapasztalhatók. Ezek közül kiemelem a létszámváltozás és a hatékonysági mutatók kedvezőtlen alakulását (1. táblázat).

1. táblázat: Hazai anyajuhok létszámának és termelésének változása

| Év(1) | 1960 | 1970 | 1980 | 1990 | 2000 | 2005 |
|------------------------------------|------|------|------|------|------|------|
| Anyajuhok száma (1000 db)(2) | 972 | 1486 | 1861 | 1336 | 938 | 1082 |
| 100 anyára jutó vágójuh (kg/db)(3) | 19,8 | 24,8 | 26,3 | 26,2 | 21,8 | 17,4 |

Forrás: KSH éves jelentései

Table 1. The number and production of Hungarian ewes

Year(1), number of ewes (1000 pcs)(2), slaughter sheep/100 ewes, kg/pcs(3)

Az árutermelő juhászatokban az alacsony hozamszintekkel általában együtt jár a kedvezőtlen jövedelmezőség. Nehezíti az előrehaladást az utóbbi években kialakult alacsony állománykoncentráció. Az anyajuh állomány átlagos nagysága a nem éri el a 150-et sem.

Féliüzemi és üzemi kísérletek, megfigyelések

Féliüzemi kísérlet - OTÁF Gálosfai Ivadékvizsgáló Állomás, Gálosfa. (1979. 12. 14. - 1981. 12.31.)

50 fajtatizta magyar fésűs merinó anya és jerketoklyó + 65 különböző korú, nőivarú keresztezett merinóanyát, összesen 112 juhot telepítettem épületnélküli szabadtartásba. A kutatás legfontosabb eredménye volt, hogy a kísérleti őszi, tavaszi és téli időszakot jól viselték az állatok, a gyapjú minősége pedig jobb volt, mint az istállózott, kontroll csoporté (Munkácsi, 1980).



Üzemi kísérlet - Alkotmány Mg. Szövetkezet, Edelény. (1982. 02. 02. - 1984. 10. 31.)

A 360 hazai merinó anyát szabadtartásba helyeztük el úgy, hogy csak a fogadtatók és az állatok kezelésére, nyírásárára állt rendelkezésre egy négy oldalról nyitott, szerfából készült építmény. Ehhez csatlakozott a villanypásztorral határolt szakaszos legelő. A juhok teljes önkiszolgáló rendszerben éltek, és napközben többszöri alkalommal keresték fel a kijelölt legelőszakaszt. Az éjszakát jellemzően a szálláshelyen töltötték. A szabadtartás minden fázisára kiterjedő önkiszolgálás jelentős élőmunka megtakarítást eredményezett. (Munkácsi és Czakó, 1986, Munkácsi, 1993).

Üzemi kísérlet - Városföldi Dózsa Mg. Szövetkezet, Városföld. (1982. 02. 05. - 1984. 10. 31.)

Az Alföld térségében üzemi méretben ellenőriztem az Edelényi kísérleti eredményeit. A 650 merinó anya elhelyezésére egy régi szarvasmarha istállót jelöltünk ki, amelyhez villanypásztorral kialakított szakaszos legelő csatlakozott. A juhok itt is önkiszolgáló rendszerben, szabadon választhatták meg tartózkodási helyüket.

Kísérleti modelltelep, Állattenyésztési Főiskola, Hódmezővásárhely. (1984. 12. 28. - 1986. 08. 31.)

A Főiskola tanüzemében kiépített modelltelepen különböző védelmet nyújtó létesítményt (épület, nyitott szín és szélvédők) helyeztünk el, és abban fajta-összehasonlító kísérletet is folytattam. A védettséget nyújtó szélvédőt, árnyékolót, a fészert, a zárt épületet szél és hideg esetén nem, hanem csak eső, és erős nyári napsütés esetén vették igénybe. A lábvég-megbetegedésre az egyes fajták eltérő módon hajlamosak. Legérzékenyebb fajta az awassi volt, ezt követte a merinó. Legellenállóbbnak a racka, a cigája, illetve az ile de france bizonyult. A szabadtartásban, az évenkénti egyszeri elletésnél, az optimális vemhesítési idő november 16-tól december 31-ig tart (Munkácsi, 1993).

Új-Zélandi kísérleti telep megfigyelése: a Mezőfalvi Mezőgazdasági Rt. Mezőfalva. (1985-2007)

A 800 új-zélandi, romney fajta juhállomány egész évi legelőn tartása komplett kerítés- és kiszolgáló géprendszerrel (Mucsi és Munkácsi, 1997).

Új-Zélandi kísérleti telep megfigyelése: Lajta-Hansági Kísérleti Tangazdaság. Mosonmagyaróvár (1985-1990)

A 800 új-zélandi, corriedale fajta juhállomány egész évi legelőn tartása komplett kerítés és kiszolgáló géprendszerrel együtt. A termelési adatok, az állatok viselkedésének tanulmányozása, valamint a kísérleteket irányító vezetők tapasztalataira hagyatkozva és a vonatkozó írásos anyagok alapján megállapítható, hogy mindkét új-zélandi fajta meglepően jól viselte a magyarországi klímát. Mindenek előtt olyan anyai tulajdonságokban, mint a könnyű ellés, báránnyelvelő képesség, emelkednek ki az általam ismert fajták közül. Meg kell még említeni az új-zélandi technikai eszközöket (kezelő- és kerítésrendszer stb.), melyek megismerése nélkülözhetetlen a nagy létszámú juhállományok gondozásánál (Kukovics, 1989).



Üzemi megfigyelés - Kovács Mihály gazdálkodó aszódi telephelye. (2000. 01. 24 - 2004. 03. 21.)

Aszódi telephelyükön 1987 óta következetesen alkalmazott és folyamatosan fejlesztett, juhok épületnélküli szabadtartásos tartástechnológia. A 700 merinó anya egész éven át legelőn tartózkodik. Az állománynak fő feladata nemcsak a saját, hanem egy másik telephelyen lévő, kizárólag végterméket előállító 1000 merinó anya tenyésztőpótlásának biztosítása.

Az árutermelő gazdaság több mint 20 éves gyakorlata igazolja a hazai merinó szabadtartásának lehetőségét. Követendő példa a tenyésztés báránynevelés módszere, valamint a vágójuh termelés szervezése: a szaporító és árutermelő állomány integrált rendszere.

Füzes-Farm Kft. mintatelepe, a kísérletek összefoglaló megjelenítése

A tulajdonos 2001-ben alapította a 300 anyaférőhelyes telepet, amelyen a kísérletek tapasztalatait felhasználva, fajtatiszta texel juhokat tart. Az állatállomány a fajta egyik törzstenyészete. A juhászat takarmánybázisa a 110 hektár, gyenge minőségű őszyep, átlagosan 3 AK értékben.

A telep tartástechnológiájára a széleskörű önkiszolgálás a jellemző. Az anyajuhok korlátozás nélkül, a nap 24 órájában bármikor, szabadon közelíthetik meg a számukra kijelölt legelőszakaszt, mivel azt állandó közlekedő folyosó köti össze a telephelyen lévő, színszerű istállóval. A nyájban leellett anyák bárányaikkal a fogadtatóba, majd azok ellenőrzése és kezelése után, új csoportba kerülnek, ahonnan néhány nap után, egy számukra fenntartott, közeli legelőszakaszt, igényük szerint felkereshetnek. Így a bárányos anyák csoportja napról, napra növekszik mindaddig, míg az ellés befejeződik. A jerkebárányokat az őszi leválasztásuk után egy nagyméretű legelőszakasza telepitik, ahol a következő év szeptemberéig, az épületnélküli szabadtartásban maradnak, majd az anyafalkába helyezve, kos alá kerülnek. Téli időszakban is, mind az anyafalka, mind a tenyészkosok szabadon választhatják meg tartózkodási helyüket a szálláshelyen lévő, színszerű épület vagy a számukra kijelölt legelőszakasz közül.

A termékenyítés november 10-től december 31-ig tart. A szopós bárányok részére állandóan rendelkezésre áll a bárányóvoda. A tenyésztésre kijelölt bárányok szeptember végén kerülnek leválasztásra. Azokat a hím- és nőivarú szopósbárányokat, amelyeket vágóbárányként értékesítenek, nem választják le, hanem augusztus 15-ig közvetlenül az anyjuk alól értékesítik.

A juhok egész évi takarmányellátása legelőre alapozott. A kiegészítést szolgáló abraktakarmány alapanyagait a gazdaság vásárolja. A takarmányozás rendszere, az abraktakarmányok kivételével, teljes önkiszolgálásra alapozott. Valamennyi állat étvágya alapján fogyasztja, mennyiség és időkorlátozás nélkül, mind a legelő fűvét, mind a rendelkezésükre bocsátott szénát. A gazda feladata, hogy állandóan *“terített asztal”* legyen az állatok előtt! A technológiát minősítik a termelési eredmények (2. táblázat).

**2. táblázat: A telepen ellenőrzött texel állomány termelési eredménye 2004-ben**

| Megnevezés(1) | Gazdaságban(5) | Országosan ellenőrzött(6) | Fajta átlagában(7) % |
|---------------------------------------|----------------|---------------------------|----------------------|
| Záró anyalétszám (db)(2) | 76 | 401 | - |
| Szaporulati százalék (%) (3) | 132,4 | 130,9 | 101 |
| Báránycori súlygyarapodás (g/nap) (4) | 355,1 | 369,9 | 96 |

Forrás: MJSZ. 2004. évi zárás

Table 2. The production results of the Texel sheep controlled on the farm in 2004

Name(1), closing number of ewes, pcs(2), offspring percentage, %(3), lamb weight gain, g/day(4), on the farm(5), nationwide controlled(6), type average, %(7)

A telep feltöltés alatt áll. Jelenleg a telepen 280 juhot tartanak, melyből 206 vemhesített anya. Jellemző a nyáj viselkedésére, hogy a delelést, de különösen az éjszakákat a szálláshelyen, legtöbbször a fészertől alatti tölti. Ezért az épület és a hozzá csatlakozó karám, a legkülönbözőbb biztonsági berendezéssel, éjjel könnyen védhető.

Munkatani elemzéseim és az eddig szerzett tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy a jelenlegi munkaszervezéssel és gépparkkal a tulajdonos, néhány időszaki munka (például elletés, állatválogatás, tömeges oltás kivételével) képes a feltöltés után is a teljes állatállomány gondozását, takarmányozását és a 100 hektár takarmánytermő terület valamennyi munkáját ellátni. Ily módon várható, hogy a telepen kevés élőmunkával és költséggel, kiváló minőségű végtermék állítható elő, amely egyúttal kielégíti a biotermékekkel szemben támasztott követelményeket is.

Irodalomjegyzék

Fésűs L. (2007): Juhászati jövőkép-újtenyésztési szempontok, Magyar Állattenyésztők Lapja, 35. 6.

Kukovics S., Gyúró T., Thuróczy Z. (1989): Import és itt született corriedale juhok termelési tulajdonságai. Állattenyésztés és Takarmányozás, 38. 5. 409-416.

Mucsi I., Munkácsi L. (szerk.) (1997): Juhtenyésztés és -tartás, Mezőgazda Kiadó, 206-236.

Munkácsi L. (1993): Anyajuhok épületnélküli szabadtartása. Tudományos Közlemények, 3. DATE Állattenyésztési Főiskolai Kar, Hódmezővásárhely. 66-80.



- Munkácsi L.* (1997): A tehenek és anyajuhok természet szerű tartásának tapasztalatai. Debreceni Agrártudományi Egyetem Tudományos Közleményei, Tom. 33. Debrecen. 219-227.
- Munkácsi L.*(2002): Open air breeding of merino ewes. Poster. Proceedings of the 6 th. World Merino Conference, Budapest. 69.
- Munkácsi L., Czakó J., Mucsi I.* (1984): Épületnélküli juh tartástechnológia kidolgozása és modellüzem megvalósítása. Kutatási jelentés, MÉM-MŰFA. Budapest.
- Munkácsi L., Patkós I.* (2007): Füzes-Farm Kft. 300 anyaférőhelyes, szabad tartásos juhtelepének tartástechnológiája. Mintatelepek. www.animalwelfare.szie.hu
- Munkácsi L., Török Gy., Vas L., Toldi Gy.* (1980): Anyajuhok téli szabad tartása félüzemi kísérletben. Állattenyésztés, 29. 6. 553-561.
- Nábrádi A.* (2007): A fenntartható állattenyésztés ökonómiája. Állattenyésztés és Takarmányozás, 56.5.
- Szórádi T.* (2002): A juh fajtája, ásványianyag-ellátása, és a csülökszaru minősége közötti összefüggések vizsgálata. Doktori (PhD) értekezés. DAC. Debrecen,
- Veress L., Jankowsky, S.T., Schwark, H.J.* (1982): Juhtenyésztők kézikönyve. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 381-434.